

ДОРОЖНЯ КАРТА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ

Компонент 2 «Законодавство і політики»

Дослідження

Практично кожне дослідження у сфері захисту прав дитини містить посилання на один чи декілька нормативно-правових актів, а також здебільшого пропонують шляхи їх удосконалення. Проте, в контексті нашої роботи ми вирішили проаналізувати систему загалом, її загальну рамку, а решта законодавства, яке є фактично похідним, розглядається, зокрема, в інших розділах цього звіту.

Отже, рамковими законами, які врегульовують питання захисту прав дитини в Україні є: Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс України, ЗУ «Про охорону дитинства» та ЗУ «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», ЗУ «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», а також ратифіковані Україною Конвенція ООН про права дитини та Європейська соціальна хартія. На жаль, при перекладі міжнародних документів було допущено вживання дискримінаційної термінології (на щастя, це вже не стосується офіційного перекладу Конвенції ООН про права дитини, де діти з інвалідністю були названі неповноцінними). Вищезгадані документи містять суперечливі положення та в своїй сукупності не дають загального чіткого розуміння, якою є система захисту прав дитини в Україні, яка її мета, завдання, компоненти тощо. Взагалі в нормативно-правових актах України відсутнє визначення системи захисту дітей та роз'яснення щодо особливостей її функціонування.

Законодавча рамка передбачає врахування думки дитини у більшості питань, що стосуються її життя, але відсутні чіткі механізми опитування дитини та визначені критерії, коли доцільно або не доцільно враховувати думку дитини. Як і поняття «найкращі інтереси дитини», на які опираються більшість рішень щодо дитини, але відсутні механізми їх виявлення та оцінки.

Криза у системі захисту прав дитини ще чіткіше проявилася після повномасштабного вторгнення:

«Не зважаючи на існування 8 річного досвіду захисту дітей в умовах війни розв'язаної росією ще починаючи з 2014 році (анексія Криму, частини Донецької та Луганської областей), державна система захисту дітей виявилась не готовою до забезпечення безпеки та захисту дітей в умовах повномасштабної війни. Діючі нормативно-правові акти щодо захисту дітей в період війни, в більшості випадків виявились не придатними. Тому Уряд та Верховна Рада України екстрено розробляли нові правові норми та алгоритми дій, які б мінімізували ризики для життя та здоров'я дітей та відповідали поточній ситуації. Цей процес продовжується до сих пір, і як правило унормовує ризики з певним запізненням, що зумовлює додаткові ризики для дітей²⁷».

Інтереси дітей представлені також в числених політиках, стратегіях та концепціях, проте і вони подекуди містять суперечливі положення, зобов'язання, заходи тощо і не являють собою цілісне бачення розвитку системи захисту дитини.

Варто також згадати застереження Комітету ООН з прав дитини, надані у 2022 році:

«...останній Національний план з імплементації Конвенції завершився у 2021 році».

Рекомендації

За результатами проведення 5-и денних тренінгових заходів у квітні-травні 2023 року експертами було запропоновано²⁸:

«Визначити експертну юридичну групу для проведення більш глибокого аналізу законодавства та нормативно-правових актів, підготовки рекомендацій та формулювань запропонованих змін до законодавства».

Автори Альтернативного звіту про виконання Україною Конвенції ООН про права дитини у 2022 році рекомендують²⁹:

272. Забезпечити ефективний захист прав громадян України, які працюють за кордоном; ратифікувати Міжнародну конвенцію про права всіх трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей.

273. Приєднатися до 3-го Факультативного протоколу Конвенції про права дитини³⁰.

В свою чергу, в контексті ратифікації міжнародних документів з прав людини Комітет ООН з прав дитини рекомендує:

Розглянути можливість ратифікації таких основних документів з прав людини, учасником яких вона ще не є:

(а) Міжнародна конвенція про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей³¹;

(б) Факультативний протокол до Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права³².

Крім того, Комітет рекомендує, що імплементація законодавства має відбуватися у відповідності до Конвенції та факультативних протоколів, а також:

«Підготувати комплексну політику щодо дітей, яка охоплює всі сфери, охоплені Конвенцією, і на основі цієї політики розробити як короткострокову, так і довгострокову стратегію та план дій із необхідними елементами для її застосування, які мають підтримуватися достатні людські, технічні та фінансові ресурси».

²⁷ https://www.unicef.org/ukraine/media/26731/file/UNICEF_CiAC-monitoring%20report.pdf

²⁹ https://childrights.org.ua/reporting/?fbclid=IwAR2jrbMYvvtmxiuix2zZ7zqrV_pjPUu1DexrlGk13SPqTGuO1qg-uYOES-E

²⁹ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2FCRC%2FNGO%2FUKR%2F49758&Lang=en

³⁰ <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-rights-child-communications>

³¹ <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-protection-rights-all-migrant-workers>

³² <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-international-covenant-economic-social-and>